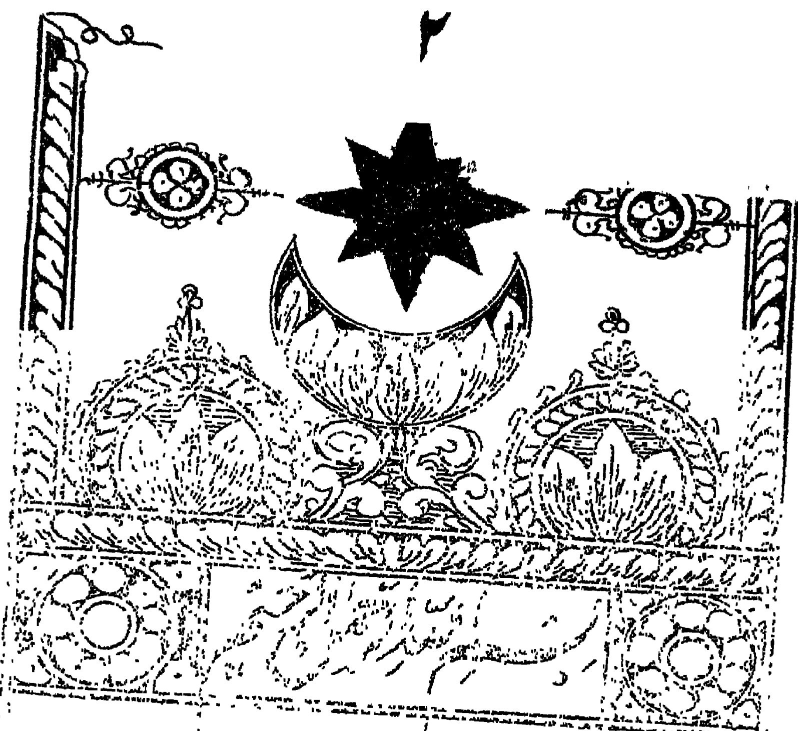
إِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

الحمد للہ کہ این شاہد بیبہا رسالہ کہ از تصنیف جلالت صبوح عزی عالیجناب تقدس مآب حاجی
محمد بادشاہ صاحب سعید عالم ملک التجار مرحوم رئیس صاحبزادگان عالیشان بمبئی بہ

سعدنامہ

من افکار دربار سخنور کامل جناب محمد عبد العزیز بیگ صاحب
متخلص بشاغل ولد حسن مرتضی بیگ خان صاحب مرحوم

در مطبع شرفیہ طلسم حیرت مدار این نسخہ حلیہ طبع دربر کشید

ہوا شہ سے ظہور عالم کون
عیان سب ہو گئی قدرت خدا کی

ہی تاج خسرو و خاقان فغفور
معنبر خاک اوس دولت سرا کی

شرف رکھتی ہی مٹی آسمان تک
مقام تربت خیر الورا کی

زمین نور بار و عرش تمکین
اقامت گہ ہی فخر انبیا کی

ہماری خاک گر خاک یثرب
بنے گا طوطیا چشم ضیا کی

زبان ناطقہ ہے اپنی قاصر — کہوں تعریف کیا جود و عطا کی
ہوی نام محمد کے بدولت — کرم کی انتہا میم ابتدا کی
غلام زار ہی عصیان سے رنجور — رحیمارہ ملے دار الشفا کی
نہ دن کو چین ہی نے شب کو آرام — یہہ دہشت دور ہو روز جزا کی
نمک پروردہ ہوں جنکا مین یا رب — نہین حاصل ہو عزت دوسرا کی
بحق پنجتن و دہ ہر اصحاب — میسر ہو زیارت مصطفا کی
شکایت کر رہا ہی شاغل زار — فلک کے ہر گھڑی جور و جفا کی

مسدس

[illegible] — [illegible] ستا نہین
لوگ ہین غم کے قید خانے مین — کوئی آنے مین کوئی جانے مین

راست جانو یہہ ای جوان و پیر
موت سب کے گلے کی ہی زنجیر

کسپہ قایم رہا یہہ کاشانہ | بند جاناہی اور نہ یان آنا
سب کو ہی یان سے کوچ فرمانا | ہی غضب اک سخی کا مرجانا

صاحب جاہ بود وہمت بود
سرور سروران ثروت بود

یا قلم و تیغ یا کرم سے ہو | یعنی زاد و دہش درم سے ہو
دست قدرت سے تیغ بین قدم ہو | گر قدم سے نہ ہو قلم سے ہو

یہہ قلم اور قدم درم ہر آن
ایک شاہین دو پلۂ میزان

دوستو سنیو اوس سخی کا حال | جس کے حاتم نہین کچھہ آگے مال

ہای دنیا کا چہوڑ کر جنجال | ہی وہ گوشہ مین قبر کے فی الحال

گرچہ تن اوس سخی کا خاکین ہے | قدس کے وہ مکان پاک مین ہے

بات ہر اک تہی اوسکی گوہر بار | اوسکے باتونپہ تہی نبات نثار

لقب این ملازم سرکار | کبہی بیدل تہا اور کبہی دلدار

شب دوشنبہ تپ چڑہی تہمین | تپ سے اونکے تہے سب تپیدہ مین

عبد قدوس دلبر ہشیار | رات بہر تہے بخدمت سرکار

ساتھ تہا اونکے فدوی دربار | یہی حالت مین گذری لیل و نہار

اونکی خدمتمین فیض پاتے تہے | بہرہ دو جہان اوٹہاتے تہے

عہد مین اوسکے گرسنہ نایاب | تشنہ برف آب سے رہا سیراب
جب قضا و قدر سے از ہر باب | بستہ شد قسمت غذای جناب

مرگ حاضر ہوی غذا بن کر
آب اونکا و رہا ہوا بنکر

ہای رحلت کا وقت جب آیا | ملک الموت رخ کو دکھلایا
تہا سخی مطلقاً نہ غم کہایا | موت سے دل ذرا نہ گھبرایا

صبر ایوب و زہد عیسی داشت
در توکل طریق موسی داشت

نبض ساقط ہو دم چڑہا پیہم | بر دِ اطراف کا ہوا عالم
کیا کہون مین کہ اوس سخی کا دم | تک وقیقے مین ہل ازان ہم کم

کردہ پروانہ از تن رنجور

ہیجان شدکہ بوے از کافور

نام تہا حاجی پادشاہ زمن — کیا جنت مین قصد سبز چمن

شہر مدراس مولد و مسکن — جای جامہ کفن تہا زیب تن

مرد میدان مطیع داور تہا

حق تو یہہ ہی حبیب اکبر تہا

ہین مقرا ونکے ہون حبیبی کا — کیون سنخی ہی ہنین حبیب خدا

ساخت مسجد بطرح عمدہ بنا — رخ تہا ہر لحظہ سمت قبلہ پہرا

دست و پا سے اگرچہ تہے ناچار

سر سے چلنے کو ہو گئے تیار

مدرسہ آپنے کیا تیار — حوض بہر طہارت دیندار

دور کرتا تہا وہ طبیب شعار — رنج غربت بشربت دینار

دست قدرت سے تہا نہ کیا پیدا
لیک داروی دست نا پیدا

نتیش بود صرف راہ خدا
سو تجمل سے اوس یگانہ کا

ملتش موجب کتاب ہدا
عصر کے وقت جب اودتہا لاشا

بہ نمازش امام دادہ قرار
مقتدی بیش وکم چہار ہزار

صحن مسجد سے تا بگورستان
رحمت حق تہی اوسپہ نور افشان

تہا جنازہ بصد شکوہ روان
ساتہہ تہا اوسکے مجمع ذیشان

عالم وعابد ونمازی تہے
حافظ وقاری وحجازی تہے

بشنو مجرای باد شارع عام
بستہ گردید از ہجوم انام

همه دلبستگان نیک انجام ‏— شده روان تا بگور خلد مقام

مجمعے صورت کواکب بود

جیش مرکوب رفته راکب بود

ای همه پیاده بودند ۱۲

شہرہ ملکونپہ تہا تجارت مین ‏— چین مین مصر مین ولایت مین

عجم و شام و روم و تبت مین ‏— صبر مین شکر مین عبادت مین

بود نافه کشای ہند آن ذات

نافه بند عدم شده ہیہات

علما سے مدام صحبت تہی ‏— اہل تقوی سے ہی محبت تہی

رات دن بس خدا کی الفت تہی ‏— بذل و جود و سخا کی عادت تہی

فاضل و عالمش به صحبت بود

پاک دین بود و پاک طینت بود

محفل جشن دوست ہین یکرات
چند احباب تہے جمع قدسی ذات

بات کی بات ہین جو نکلی بات
پوچھیے کیسے امیر کے ہین صفات

کہا شاغل خلوص نیت ہے
کہی نیت کہ اصل ہمت ہے

ذات فیاض بود این آوان
نمک خوان ہمت و احسان

ہست و بر جنب و زر بخشش شان
حاتم و صیف و معن ابجد خوان

ثانی آمد ز راہ فیض و کرم
قصر نعمان بقصر عالی ہم

کیا ہی دنیا مین تہا بہ برگ و ساز
وہ سخی کف عجب غریب نواز

بعد مردن ز بہر خیر و نیاز
بند قطار ہای زر شد باز

ذی عطا ہیچنین نہ دید کسے

گفت ہاتف یقین نہ دید کسے

اوس کے ورد زبان یارب تہا
سیہہ تو انگر فقیر مشرب تہا

گر مین حاتم کہون تو ازنسب تہا
بلکہ حاتم بہی ہمعنان کب تہا

اوسکو خواہش محض نمایش تہی
اسکو امر خدا کی خواہش تہی

چست تہا جامہ ورع کا تن مین
نہین داغ قضا تہا دامن مین

کبہی دخل قضا نہ تہا ظن مین
تہی جو نماز بچپن مین

تہی نماز ون مین خوب سان اونکی
رخ قبلہ نما تہی جان اونکی

پیش ازین روم ورسیمین یکبار
ازخلاف زبان چلی تلوار

بہر صرف مجاہدسین دار
رفتہ مبلغ زشہر و ملک و دیار

گردہ یکسر روان بخاطر شاد
دل و جانم فدای ہمت باد

ہمہ مومنینوں کو ریک دن کا — قحط پہونچا بہ یثرب و بطحا
خط جو بہیجے کعبے خشک سالی کا — نام پر جب امیر کے آیا

دین پرور بجان کیا ارسال
زر وجنس و لباس مالا مال

ہوا زبر زمین وہ نیک نہاد — دل الم سے ہر ایک تہا ناشاد
گفت شاغل بخاطر آزاد — رہے آباد آل اور اولاد

اونکے بدخواہ کو کرے نابود
خیر خواہونکو خوش رکہے معبود

ای خالق بی مثال و یکتا — از امر تو جمله خلق پیدا

دیر و حرم و زمی سماوات — قایم از تو تو قایم الذات

تضاد ۱۲ مخفف زمین ۱۲

در چشم فرق این و آن نی — هر جا توئی غیر در میان نی

تو مظهر و جملات مظاهر — اول از تست و نیز آخر

تضاد ۱۲

از ذات تو جمله اوج و پستی — ای واجب در وجود هستی

تضاد ۱۲

هرگز نماید ز اهل عرفان — تعریف وجود تو نمایان

یا حی [illegible] زتو دانم — ای [illegible] ترا بخوانم

قادر کریم به نظم قادر — بهر اصحاب و آل طاهر

کن نیک مرا بحسن اسلوب — از بہر جناب پاک محبوب

ای جان بتول و شاہ بغداد — ہنگام شہادتم کن امداد

ای بحر محیط بے نیازی — گر قطرہ منم تو چشمہ سازی

خطاب بخداوند تعالیٰ ۱۲

فرما نظرے بخستہ سامان — یعنی بمن شکستہ سامان

تو نیک کنی و من زیان کار — در عیب سراسرم گرفتار

تضاد ۱۲

ستار عیوبی عیب ما پوش — بارے نکنی کرم فراموش

از دست زمانہ بستہ دستم — یکسر ز قلم شکستہ دستم

دستے بدہیم کہ ہست در سر — خوش خویش خیال نعت سرور

قدرے ۱۲ منظور ایں ۱۲

در نعت سرور کائنات علیہ افضل الصلوات و اکمل التحیات

گلدستہ بہ بند شاخ زرین — یکدست بہ نعت سرور دین

یکسر لخت ۱۲

کنایہ از قلم ۱۲

گوئی ز سرارادت از سر — زان طاهر و اطهر و مطهر

ای پاک سرشت عالم پاک — شاغل ز معاصی است غمناک

ای عین سلالهٔ کرامت — شاغل باندست ور ندامت

ای شاه ادانی و اقاصی — شاغل آلوده در معاصی

ای ختم رسالت از تو کامل — منهیانست ختم شاغل

نافهم و زبون و گاو ریشم (احمق ۱۲) — چون گاو بدست نفس خویشم (گاو بازی ۱۲)

جای شرمست وقت پیری — یکدست کنم چه مارگیری (ای حیلی و مکاری ۱۲)

یعنی من و حال نفس اژدر — رنگ مارست و مار پیچ ور (ای مانند ۱۲)

از عقل زبون و بدطرازی — در در بکنیم مار بازی

آخر این مار نفس خم نخواره — آرد شرمندگی هزار باره

تریاک سلیم داری آخر (مار گزیده ۱۲) — برهان ز آسیب نفس اژدر

ای زیب [illegible] | [illegible] سی عرش

عرش از قدمت زینت و زین | تاج شرفت خاک نعلین

روشن همه نور از جمله عالم | خاک درتست سرمه جم

جن و ملک است زیر فرمان | خاتم دار است چون سلیمان

دربت شکنی خلیل وارے | سلطان محمود تیشه دارے

اشب ز براق زین زربفت | کردی گذرے ز قصر هر هفت

شد شاهد بزم لن ترانی | تفویض مسیح نردبانی

در منظر تست چشم بد دور | موسی ممنون جلوه طور

بهر خوان توفیض پرور | ابراهیم است سفره گستر

بهرام کننده گور بریان | چون زنگی شده مگس ران

رضوان جنان کبابدار است | خضر و الیاس آبدار است

با ناقهٔ او بخوش پسندی | صالح صالح البشر بندی

(اضافت قبیل از ذکر ۱۲) (پنیر سازی ۱۲)

در وصف لغال بی بها به | تحویل هلال آفتابه

(بی خوف ۱۲)

گستردی بانکو سر انجام | ای خاص کریم سفرهٔ عام

(تفاوه ۱۲)

در بارگه تو ای فلک باب | سفیان و جنید و شبلی حجاب

این حجابان عرش پرواز | مفتاح قفل مخزن راز

شاغل سگ تو و فاش زنجیر | ای کهف امم برنگ قطمیر

خطاب به نفس و متضمن بعضی حال مصنف

این توسن نفس بی دلیلی | شد راه نورد چند میلی

(هندی باگ ڈور ۱۲)

زان هاموی کناره معدوم | در پیش حجاب طالع شوم

هر گام خورد سکندری ها | از سست و بلند این زمیها

(چشمت تفاوه ۱۲)

بس کن اسکندر جهاندار — چون آئینه اش تو صاف و هموار
(مراد از سرور عالم ۱۲)

در حلقهٔ دور دهر سرور — بودم ز خی شباب مخمور

افسوس شده است دل کبابم — افتاد نمک چو در شرابم
(گشته است ۱۲)

هشدار و گریز شاغل خام — زان سفله گروه بی سرانجام
(هوش دار ۱۲) (مراد از ز دستان ظاهر ۱۲)

هیهات بزنگ گرگ و اژدر — زینان بگریز ای برادر

زنهار ز شاخ شان مپیوند — از سایهٔ شان گریز ده چند
(ذات ۱۲)

دل سوز نه تند زخم کاری — سوزن وار است رشته داری

یارب بگروه شان میامیز — تلمیذان سعادت انگیز
(مراد از همان گروه مذکور الصدر ۱۲)

در هر دو جهان شوند فیروز — شاگردان عقیدت اندوز

زان جمله یکی حبیب دلخواه — ویلور وطن هدایت الله

با عین صفائی آرمیده — بین بحر حیا به عین دیده
(چشم ۱۲)

نادیده کسی بدوره دوار — گنجیده بچشمه بحر زخار

تهنیت ز دل دعای شاغل — باشی بجهان تو شاد و خوشدل

شاغل از تست خرم و شاد — ای پاک سرشت نیک بنیاد

زین روی شدست قرة العین — تفویض بتو مراد دارین

از روی کرم کریم باری — احباب مرا تو خوش بداری

شاغل گردیده روی گردان — زان سفله گروه ننگ مردان

بسته میان جان بخدمت — پیش صفی و شریف و همت

روشن گهران قلزم علم — والا طبعان و مخزن حلم

سرخیل جماعت مضامین — لفظ و معنی بخیل شان بین

هر یک بحریست فیض بنیاد — خلاق معانی شهر استاد

تعیینش گشته اصل جوهر — تعلیمش خانه خیز گوهر

خاقانی گرچه جان سپرده — جان معنی بشان سپرده

علام حقایق مبانی (مضامین ۱۲) — کشاف دقایق معانی (لیکن)

ارباب ممالک بلاغت — اصحاب فرایض فصاحت

گر علم بحکم چون جهانست — ابعاد ثلاثه ذات شانست (طول و عرض و عمق ۱۲)

نی در کف شان قلم دبیرست — انگشت غلیل و جوی شیرست

شاغل گر خاک پای شانست — ور نه هر دو جهان ز سروران است

زبان کشائی خامه در وجه تالیف سعید نامه

خوش رنگ بیابد اقرارے — ای خامه بدارم از تو کارے

یابی صله بحسب خواهش — فرما نظرے بدین نوازش

زر بخش کند بطبع مانوس — بین دست جناب عبد قدوس

شاغل بره چمن درائی | یعنی بسر سخن درائی

گلزار سخن بود خوش اسلوب | حسن معنی گلیست مرغوب

در بازی چرخ طرفه حاشا | دیگر چه از نیست خوش تماشا

کن بحر هزج تو سیرگاهت | حسان عجم نمود راهت

یعنی سیرگاه خود ۱۲ — یعنی راه بحر هزج ۱۲

روزی ممدوح خنده سامان | از قصر فراشده خرامان

بهر گشت چمن درآمد | با این سخن سخن درآمد

چون سلسلهٔ سخن بجنبید | گفتا به چنین مدار امید

ای نکته رس صریر خامه | تصنیف کنی سعید نامه

مراد از مصنف ۱۲

بر هیچمدان چو امر عالی | صادر شرف نموده حالی

بر حکم امیر پیر تدبیر | بستم کمری به نظم و تحریر

ای طبع خموش رو به تهذیب | گو وصف سخن بحسب ترتیب

یعنی بموجب ۱۲

چون فصل بہار رخ نماید	ہر گل بمحل خود بشاید

یعنی بجای خویش خوشنماست ۱۲

مدح ضیا پیرا جناب نواب محمد منوّر خان بہادر بسلسلۂ اکشن

ای طبع بیا بحکم رانی	ای کلک بگو بجوش بیانی
در دورۂ انبساط انگیز	باکر و فر بشاشت آمیز
شد وارث تخت و بخت فیروز	نواب منوّر دل افروز
دارد بسرش چو در کیتا ای بر خود ۱۲	خوش تاج محمد اسم والا
مریخ حشم فلک تفاخر	تزئین خطاب خان بہادر ای زینت دہندہ ۱۲
آن مورد خاص جاہ و عزت	عالی ہمم است و فر دولت
زان چشمۂ فیض رشک خورشید	بر خلق دمیدہ صبح امید
جمعے شدہ بے نیاز و خورسند	نازم بخدا از ین خداوند

شاغل زکف چنین جهانبان | گشته مدراس دار احسان
دار دبجهان خجسته سرور | چون اسم شریف رخ منور
ای زیب ده سریر شاهی | زیب لقب عظیم جاهی
بر کرده بدو دمان والا | شمع قد تو طاق بالا
از خالق ارض حسب دلخواه | ای صدر نشین مسند جاه
وقف تو بود به زینت وزین | انجاح مرام هر دو کونین

سجده ریزی خامه ارادت زمزمه بهنگامه توصیف جناب ستوده القاب نواب غلام غوث خان بهادر خلف اوسط حضور نواب معز الدوله بهادر مرحوم مغفور

کن ای قلم خجسته دستور | توصیف امیر فیض گنجور

[illegible] | [illegible]

در هر مصرش عزیز دانند | ابدال غلام غوث خوانند

دیدی چه برین مقام غوث ست | میرا امر اغلام غوث ست

خطاب قبله جا[illegible] ۱۲ — ای غلام جناب محبوب سبحانی ۱۲ — ای غلام جناب محبوب سبحانی قدس سره ۱۲

ای نیر اعظم فلک اوج | بحر فیض تو موج در موج

آمد اسم پناه عالم | همشان طلسم اسم اعظم

بنگر چه بلند شانت آمد | خود اسم تو حرز جانت آمد

دیدار رخت که گلستانست | رشک ارم و بهار جانست

مشکور جهان جناب شاکر | صدگونه رهین خلق عاطر

ربط تو وارتباط مشکور | بادام دو مغز چشم بد دور

باشی تا دور چرخ فیروز | مثل مه و مهر عالم افروز

زلف و رخ تو نظام مدراس | آئین صبح و شام مدراس

ثنا غل جدید بوجہ خوشتر	حسن الطاف فیض گستر

سرگذشت عمری عالیجناب سا کا حاجی محمد بادشاہ صاحب مرحوم سعید عالم
ملک التجار شہر مدراس

ای خامۂ عنبرین شمامہ	باشی صرف سعد نامہ (یعنے سرگرم نوشتن ۱۲)
زیبا مدحیکہ می نگارے	حالی ز قوہ بفعل آرے (یعنے ز باطن ۱۲) (یعنے بظاہر ۱۲)
یکسانست سعید ذی مروت (ای برادرست ۱۲) (لقب ملک التجار مرحوم ۱۲)	در حسن عمل بفعل و قوت
آن کان وقار و پاک طینت (ملک التجار مرحوم ۱۲)	عالی گہرست و بحر لینت (نرمی ۱۲)
از نسخۂ دہر انتخاب ست	مستثنی فرد لاجواب ست
زین فرد بہی رسیدہ و لتنگ	سہ حرف تہی ہزار فرہنگ (یعنے جلیع ۱۲)
جویان ہمہ حال حال درویش	بال شان بود مال درویش

خود بود بدور دهر گردان — درویش صفت امیر دوران

بی شبهه وقف نعمت و مال — بد رشتهٔ عمر تا نود سال

مملو به نموده با سعادت — آن رشته بگوهر عبادت

مراد ملک التجار مرحوم ۱۲ — ای رشتهٔ عمر ۱۲

روشن نامش نه مهر و مهتاب — حاجی پاشا سعید القاب

ای کنیت ۱۲

ابروش هلال عید ما بود — سعد دوران سعید ما بود

ملک التجار مرحوم ۱۲

آن لحیهٔ موسپید و پر نور — جوی شیری و عین کافور

کرده آغوش دیدهٔ خویش — هر جو رخبان به بچهٔ ریش

[illegible] ۱۲

آن لعل سعید خوش تکلم — گوهر ریزنده در تبسم

کنایه از لب ۱۲

در کارگه امیر تجار — هر یک قسمی نهاده خروار

یعنی از قسم اجناس مختلف ۱۲

آن کارگه مصیر الیاس — واقع بکنار بحر مدراس

جای بازگشت ۱۲

در صحن مکان چه کوه تمثیل — انبار فتاده بسته نیل

چون بسته همه شده فراهم | زان پس برود فراز سلم
گویی که گذر برین قبیل ست | زنجیر پل و جسر نیل ست
در حجره خاص اکرم الناس | پر حقه لعل و درج الماس
هر یک طاق جدا مصقول | از سلک گهر چو طلق محلول
قنطار درست گشته انبار | هر جانب مجتمع خریدار
هر یک چنبیکه دستانست | فرخنکده نظارگان ست
گفتار سعید غنچه نور | تخمیر دمش مشک و کافور
از آن جناب خلد سامان | رضوان کده ایست مهبط جان
جای نزول ۱۲
از مقدم شان شده بتزئین | آن باغ مشام عطر آگین
ای از آمدن شان ۱۲
نادیده خزانش روی ورزاهی | هم بهر بهار تکیه گاهی
دیبیمشن بهر دی ریاض پرپابه | چون در اردی بهشت گلزار
مقنعه بی نوا

نرگس مست باده نوشی | نخلش سرگرم سبز پوشی

شد لاله ایاغ باده نوشان | صحنش ملجای سبز پوشان

چون ابر بهار زیر این خیم | از روی تصادم و تراکم

کنایه از فلک ۱۲ | بر رو و بمعنی هجوم است ۱۲

میگشت سعید رونق افزا | از بهر تفرج و تماشا

دیده نرگسی چنین گلستان | باغ ارم است و فرحت جان

تمغاش بحسن کاردانی | از روم رسیده خسروانی

ضمیر منفصل متعلق کاردانی ۱۲

خود لبوا اگرچه چسب دلخواه | با زینت و زیب و حشمت و جاه

زین تمغه و احترام والا | نامش نامی گرفته بالا

رونق پذیر گشته ۱۲

دارد ذات ستوده اشفاق | حسن کرم و حمیده اخلاق

جسته آن ذات حمد باری | اخلاق حمیده دلشکاری

آمد خبر که قحط سالی | افتاده بمکه و حوالی

ترسیل نموده اندران حال — زان سوی شمار جنس و اموال
(بیشمار ۱۲)

خوش کرده بنا امیر عابد — هم مدرسه‌ها و هم مساجد

شد زیر زمین چو رخت مرحوم — رفتست خبر به یثرب و روم
(ای نعش مرحوم)

مشهور چو شد بشهر بطحا — بودی آن ماه عید اضحا

چون قصه بگوش مستمع شد — یک جمع کثیر مجتمع شد

از بهر نماز آن سخی کف — حجاج کرام بسته صف صف

رخ کرده بسمت بیت داور — سالار سپاه و سالار
(مکه معظمه ۱۲)

خود بادشه بلاد معظم — شد زیب ده حشم فراهم

هم بهر نماز منبع الجود — خود گشته شریف شهر موجود

با کوکبه زر و علم دران بوم — میر حج نایب شه روم
(فر و شکوه ۱۲)

چون مور ز خلق سر زمی شد — آنجمع کثیر مقتدی شد
(مخفف زمین ۱۲)

شیخ العلما امام شان بود
گفتند از بهر آن یگانه
بر چرخ نهم ز ملک تازی
عربیه
ای سرور تاجران اقلیم
خطاب به محمد ۱۲۶
گشتی تو اگر چه نیک فرجام
هم از پسران نیک رایت
الحق گویند اهل انصاف
باشند یارب بفال فرخ

هم شیخ مکبر اندران بود
تکبیر نماز نمائبانه
شد بانگ مکبر و نمازی
حسن خلقت بخلق و پهیم
خود نافه گشا ز هند تا شام
تاجر ۱۲
شد گرم تجارت ولایت
فرخ ذاتت کریم اوصاف
اولاد کریم و آل فرخ

قطعه تاریخ رحلت جناب ملک التجار مرحوم من افکار جناب غلام دستگیر صاحب همت

صیف ثانی رشک حاتم سرو تجار دہر | پیرو شرع شریف اسلامیان را خیر خواہ

بادشاہ ملک بذل و تختگاہش نام نیک | خیر جاری مخزن او لقمہ خوارش سپاہ

دادہ الکہا عمارت بستہ ہم مہمانسرای | طرح مسجد ہم مدارس کردہ و کندہ حوض و چاہ

یادگارش نیک شد دہ صدہا بعالم رو نہند | ایکہ میگویم ہمہ دانند و یکہ عالم گواہ

در جوار حق چو رفتہ گفت ہاتف سال او | عازم جنت شدہ حاجی محمد بادشاہ

توصیف لطیف جناب مولانا مولوی شاہ رکن الدین محمد سید صاحب قادری شمس العلماء ویلور

ای خامہ بہ بیعتش شرف گیر | از دل بہ محبتش شغف گیر

محبت ۱۲

آن رہبر سالک طریقت | موصوف کمال جامعیت

واقف ز اسرار ستر قرآن | کاشف ز رموز رمز یزدان

بروم بضمیر شیخ کامل | انوار تجلیات نازل

بس پاک برفته خالق الناس | گلزار دلش ز خار وسواس

ارزانیش از جناب باری | ثابت قدمی و دلقراری

پیران عراق علم آموز | احنف بن قیس حلم آموز

عالمیکه از حلم شهرهٔ آفاق بود ۱۲

شد مشرق فیض باب اقدس | شمس العلما خطاب اقدس

ویلور شده مقام پاکش | رکن الدین ست نام پاکش

در مجلس سالکان اکرم | کرسی دارست در رکن اعظم

آن ماحی کفر بالیقین است | نام پدرش محی دین ست

ذات محمد ۱۲ محو کننده ۱۲

چون جان لطیف شیخ ابرار | برتافته سوی خلد رهوار

یعنی آن والد بزرگوار مرحوم ۱۲

پیه در پیه هم پیه پایه ه بی قیل | حوران بهشت بهر تقبیل

بوسه دادن ۱۲

حاجی پاشا سعید دوران | زان معرفتیکه بود زینان

چون نقل مکان نمود مرحوم — پس تعزیتش شمرده لزوم

از فرط ولا ز منزل دوم — با معتقدان بقصر مغفور

شد رکن هدایت انتسابے — در برج حمل چو آفتابے

ای رونق افروز شده ۱۲

ای قدس مکان پاک بنیاد — با وا دل تو ز فیض رب شاد

بنیاد ا محذوف ۱۲

زان گرچه شرف بافتابست — مہری تو که برج نوریابست

از درگه تست نور جویان — صاحب نظران حق پژوهان

شاغل گردیده ہمچو شب کور — در تیه ظلام جهل معذور

بیابان ۱۲ جمع ظلمت ۱۲

جوید ز تو لمعه درخشان — ای مهر منیر اوج عرفان

پرتو ۱۲

فرما نظرے بلطف و احسان — ای صدر صدور اهل ایقان

بدخواه ترا دل غم آلود — زخم حسدش بود نمک سود

ام طیرم ز مادر اتش — تحسین فلک برادر اتش

ام لیث ... ۱۲ — ای مرکز ... ۱۲

[illegible]

صفحه آرائی رقوم مدیح سلطان روم خلد الله ملکه

ای خامه بیا به بزم شاهی — دارای حشمت جهان پناهی

(ای عظمت ۱۲) (صفت شاه ۱۲)

داری بزبان تیغ بران — اقلیم سخن مگر بفرمان

(خطاب بخامه ۱۲)

گفتار و روش تراست همدست — تو حکم روانی از دو انگشت

شاهی تو بلی بعز و شوکت — پیش نظرش تو پیش خدمت

(خدمتگار ۱۲)

آن خادم کعبه بالیقین ست — زین روی امیر مومنین ست

برگشته گوش هاي و ماه — از وصف شجاعت شهنشاه

چون بار دهند ادب نگهدار — خدمات شهی ز سر به پیش آر

(ای لازم ۱۲) (ای آداب شاهی ۱۲)

در پیشگه پناه دوران — سلطان عبدالمجید ذیشان

از سر ز ره وفا شعاری — رسم خدمت بجای آری

از وی بگرفته قبضه بهرام | طعن آموز دبرستم و سام

با چند کثیر و شوکت و شان | قسطنطنیه بزیر فرمان

سرتاج سرانست و صف رزم | سردار جهان و سرور بزم

در معرکه هژبر بیند و ر | بهرام فلک بزیر چون گور

سیفش چو بکین قرار گیرد | بو یحیایش بکار گیرد

مجهول بهر ترک هر بوم | معروف دلیر خطهٔ روم

چوبین بزند چو طفل شمشیر | کاریست به ضرب چو شمشیر

آن صف شکن قضا شکوهی | گر تیغ زند به تیغ کوهی

تیغش خبری ز ماهی آرد | فرق ماهی به مه سپارد

ترک فلکش بجنگ چون میغ | افگنده سپر بهیبت تیغ

زان ضرب و صفیر تیر مادام | سرسام گرفته بین بسر سام

(حواشی: لشکر ۱۲ — جنگ ۱۲ — شیر درنده ۱۲ — ای مریخ ۱۲ — کنیت عزرائیل علیه السلام ۱۲ — ای قلهٔ کوه — ای ماهی زمین ۱۲ — ای مریخ ۱۲ — سپر افگندن ای عاجز شدن ۱۲)

پران گردیده بپوش تخنگ | زین تیر دو سر هزار فرسنگ
از سهم وسیست سگل چو زا | دلهای مبارزان بکیت
پر وحشت ضرب این مصافست | سیمرغ گزیده کوه قافست
زان حمله بهم چو شیر گردون | رستم لرزان چو بید مجنون
از دشنه او دم چقاچاق | دشمن گزیده بزنگ و قواق
در وقت وغا ز نعل توسن | خودے بنهد به فرق دشمن
نالد ز سنانش جان ناساز | هنگام زفاف چون غلیواز
صد بار رسیده حسب دلخواه | فتح تیغش به ماهی و ماه
پیش فتحیکه در جهان است | افریدون رهین کشف انست
بل افریدون ز نصرت او | انگشت گزد ز حسرت او
گم کرده عنان یکه تازی | اسوار اسد ز نیزه بازی

از صولت و بطش ترک از خویش	ضرغام فلک نهاده سر پیش
ضرغام فلک چو سر نهاده	شمشیر شمش سپر نهاده
ای افسر سروران اورنگ	ای غاشیه بر دوش هوشنگ
گر سیر کنی تفنگ بازی	خوش لقمه از گلوله سازی
چون سیر شود سپاه دشمن	ساز د بعدم مقام و مأمن
گویند دلاوران هر بوم	جرأت ختم ست بر شه روم
تا شام و سحر بود سیاه	تاریخ و ترنج چرخ دوار
بادا به ترنج زر شهنشاه	تاریخ هدف حسود بدخواه

توصیف فرزندان جناب ملک التجار جم بسیل الحاج

سر حلقه سر بهادر و خان	عبد الله بادشاه دل شان

چون صهیب هزار خادم وی | حاتم چو یکی ملازم وی
(نام حبشی ۱۲)

عین کرم ست چشم بد دور | ذات شاکر صفات مشکور
(جناب عبد الشکور پادشاه ۱۲)

خط شکن از جبین برفته | چین از سفره بچین برفته
(صنعت تجنیس ۱۲)

بر خوان نمک مصاحب چند | لازم ملزوم در شکر قند
(دستر خوان ۱۲ — صاحب نمک ۱۲ — مهمانان و مصاحبان ۱۲)

طباخ فلک ندیده زنهار | خوان نمکین بشکرین بار
(کنایه از آفتاب ۱۲ — موصوف ۱۲ — صفت ۱۲)

شد عبد عزیز عالم آرا | بی شبهه عزیز مصر دلها
(فرزند سوم جناب ملک التجار مرحوم ۱۲)

صد چون شاغل بنده مره اش بین | روزی خواران سفره اش بین
(خطاب بمخاطب ۱۲)

شیرین سخن ست شکر افشان | شهد نابست طبع خندان
(خبر مقدم ۱۲ — مبتدا موخر ۱۲)

شهد طبعش شکر بجوید | قند مصرش شکر بجوید
(زنبور عسل ۱۲ — ضمیر منفصل متعلق شکر ۱۲)

حاتم طبعان کمر کشایند | پیش عبد السلام آیند
(عاجز شوند ۱۲ — فرزند چهارم ملک التجار مرحوم ۱۲)

مدراس شده مدار احسان | چون خوان خلیل و قصر نعمان

وقت کرم ست شیوه نادر ‌‌ روی خندان شگفته خاطر

مصروف عرض آستان بوس ‌‌ قدسی نفسان لعبد قدوس

جناب عبدالقدوس پاشا سعید ۱۲

پرورده بهر تست در بر ‌‌ شاهین پله طایر زر

ای ترازو ۱۲ — اضافت تشبیه ۱۲

زین طایر سعد وصف لایق ‌‌ تحصیل مطالب خلایق

چون طالع خوش شرف فزاید ‌‌ عبدالهادیت ره نماید

جناب عبدالهادی پاشا ۱۲

ای معدن فیض و کان کامل ‌‌ منزل واری بجان شاغل

ای ابر کرم تو شادمان باش ‌‌ ای فضل خداش حرز جان باش

شین ضمیر منفصل جان ۱۲

چون اختر هفتمین بجویند ‌‌ سعدین فلک ملک بگویند

ای زهره و مشتری ۱۲ — جناب عبدالملک پاشا ۱۲

ملک تست ای چراغ امید ‌‌ برخورداری ز باغ امید

شاغل دارد مدام از ایشان ‌‌ طوق گردن ز لطف و احسان

این هفت اسما بهره اندوز ‌‌ همچون خورشید و مه شب و روز

سایه بجهان بشهرهٔ عام	ساری چون دم بهفت اندام
زیر طاق سپهر زر کار	روشن گهران چو سبعه سیار

زینت عنوان بیان مدح جناب حاجی محمد عبد الله بادشاه خان بهادر خلد مکان

چو یده غواص کلک را هے	اندریم وصف بادشاہے
ای طبع رساش یاوری کن	و زحسن بیان دلاوری کن
در بحر عطاست بے بہادر	عبد اللہ بادشا بہادر
فیاض زمان و فیض گستر	پروردهٔ ناز و بنده پرور
هر کس ز درش شد است خوشحال	از جنس و لباس و ملک و اموال
شادان گردیده سائل از در	زان نقد سخی بکا غذ زر

صد بخیه خورد ز بهر اعتاق	دارد بکف آن کریم آفاق
بر تشنه لب غریب و مسکین	بخشنده آب از جگر بین
بسته ز بسکه زرفشانست	بخشنده گنج شایگانست
بل همچو کریم در زمان نے	شایانش شان شایگان نے
زین فیض عطا بجا بلوسی	حاتم آید بدست بوسی
دارد بجهان چو قصر حاتم	کاخ کرمش بنای محکم
هر سمت بصحن قصر زرکار	کاریزه روان چو تخت اینها
این بارگه ظهیر دولت	سه منزل شده بجوش رفعت
با رفعت و شان و رنگ و رونق	نعمان رو ساخته از خورنق
در بارگه فلک طرازے	رومی علمست سرفرازے
بر بیره چشم آن بجوشش نظاره	بین خیمه زده مه و ستاره

کنایه از جواهر وغیره ۱۲ — کنایه از عطا و بخشش کردن ۱۲ — ای قصر محمد ۱۲ — ای پناه دولت ۱۲ — ای منفعل گردیده ۱۲ — یعنی علم سفارت از روم استاده است ۱۲

هرگز این ماه چرخ فیروز ... ناگشته بروز رونق افروز

صد درجه فزون ز مهر تابان ... بین ماه و ستاره اش درخشان

این نور بسیتون صبح امید ... آمد ز بین رو و رشک خورشید

(ای علم ... اضافت ۱۲)

خوش طالعی از جبین پدیدار ... فرخنده گیش ز نیک رفتار

(ای از جبین ممدوح ۱۲)

از رای سلیم و خیرخواهی ... با عقل رسا و عزّ جاهی

از نکته رسی هم کیاست ... وز حسن تفکر و فراست

(دانائی ۱۲)

از فهم و ذکا و ذهن و افسر ... وز زیرکی رسا و طبع با فر

(تیزی یا عقل ۱۲)

شد زیب بر خجسته مخدوم ... تشریف سفارت از شه روم

(بدن ۱۲) (ای خلعت سفارت ۱۲)

زین منصب پر سرور دلخواه ... از ماهی بسته زنگ تا ماه

در سعد زمان بجوش خصایل ... تیغ رومی شده حمایل

چشم بد دور شد سراپا ... بر قامت او چه جامه زیبا

پس بستہ میان بہ لفریبی | تیغ رومی و جامہ زیبی
از واسطہ گورنر او | شد قیصر ہند تہنیت گو
ہم مژدہ رسان شدند و لشاد | فرخ رکنان حیدر آباد
ای قلزم جود و جان بخشش | ای اصل وجود شان بخشش
خطاب بہ یمین ۱۲
داری بخدا چہ دل تو انگر | مانند خزف شمار گوہر
پارۂ سفال
ای شاہ سوار عرصۂ جود | در چشم زدن براہ مقصود
مراد از محمود ۱۲
رہوارت کردہ باشہامت | اظہار تقدم کرامت
الی اسپ ۱۲ دلیری ۱۲ ای پیش شدن ۱۲ ای بخشش ۱۲
ای رشک جہان و جہر و نزان | ای در یتیم بحر احسان
بزرگمہر ۱۲ دریہ بہا ۱۲
بحال یتیم ریش لرزی | نادر نزادیست جہر و رزی
دل خستہ ۱۲
داد است زمان بخاطر شاد | اقلیم سخاست در کف راد
ضمیر منفصل راد ۱۲ سخی ۱۲
خلقے شدہ بر کف تو نازان | ای کام روائے با نیازان

تو طرفه به خلق سرفرازی — ای بنده نواز بی نیازی
از خلق

آوازهٔ تست ای نکونام — در فیض و کرم ز روم تا شام

پاسنگ شمرده کوه الوند — میزان عطای تو خداوند

کو هیبت به ملک عمدة الناس — واقع به جنوب [illegible] مراس
ذات عمده ۱۲

هر دم به سرش همای طیران — خاطر مرغوب سرو سیران
قلب اضافت ۱۲

بهر تفریح خاطر خویش — با یار و همه برادر خویش

با رفعت آسمان جهان شکوهی — جا گرم کند فراز کوهی

آن قله کوه سبز ملبوس — گلزار به پشت همچو طاؤس
لباس ۱۲

از جنبش باد شد سراپا — حال و سکنات مرغ پیدا

در رنگ گل است ستون عرق — جاری بحریست جانب شرق
کنایه از کوه ۱۲

در دامن کوه خلد منظر — آن بحر افتاده همچو کوثر

گلزار شد از گل معصفر | اینک ز پر سیاوشان پر

گشته بهزار نقش و زیبے | طاؤس نگار و دلفریبے

بل جان نظارہ رنگ طاؤس | در دام نگاہ خلق محبوس

بر قلۂ کوہ طور آسا | عشرت کدۂ بہار پیرا

ہر شب بر قصر و بام آن طور | روشن شمعے بہ شاخ طور

ہر شاخی از و بہ نور گستاخ | چون شاخ نہال شاخ در شاخ

کرسی بہ نشست باہم آنجا | سامان فرح فراہم آنجا

در صحن مکان رنگ فرخار | شادروانے کشیدہ زرکار

در غرفہ طرفہ منہ جبینش | چین آئینہ دار و خوشہ چینش

ہر جنس بخور جمع و موجود | از عنبر و مشک و صندل و عود

روشن کدہ ایست قابل دید | افسردہ روغنش ز خورشید

های های بر چنین جوان بادل | بد حامی خلق و جان هر دل
زان کوه و سرور عیش و عشرت | زان شمع و چراغ و بزم راحت
دو دو ده دون چرخ بے پیر | بر کوه فنا نشاند تقدیر
در سال هزار و سه صد و هشت | مرحوم نمود خلد گلگشت
بس سن شریف چهل و دو بود | مفتاح مرام در گرو بود
بر گور چنین ترحم آثار | یارب باران رحمت بار
از صلب سخی امیر ذی جاه | نور نظر ست احمد الله
دلبند کریم و نیک رفتار | برخوردار سعادت آثار
بر روز بهی و راه محمود | توفیق دهد خدای معبود

قطعه تاریخ رحلت الحاج جناب مولوی محمد عبد الله پادشاه خان بهادر

من افکار جناب حکیم سید محی الدین صاحب متخلص بیقین

جناب اعظم عبدالله بادشه تاجر — چون زین جهان کمر عزم بسته سوی بقا

یقین ز روی بکا گفت سال رحلت او — سفیر قیصر رومی بمرد وا ویلا

تعریف ملکهٔ عالیه جناب قیصرهٔ هند وکتوریه

ای کلک نوید جانفزای — ده سوی جهان به خوش ادایی

خوش باش بفر تاج و افسر — وکتوریه گشته هند قیصر

زیبد به جهان بشوکت شان — آئین حشم بر این جهانبان (قلب اضافت ۱۲)

ای عزت و رفعت کی جم — عدل تو فرا گرفته عالم (مسخر کرده ۱۲)

در کفهٔ عدل ای جهان جو (پله ۱۲) — کسری ناگشته همتر از و (ای مقابل ۱۲)

طبع زنگی زمان پیشین | بر آئینه‌ها گرفته نفرین
(اینجا بیان عدل است ۱۲)

رم خورده به خشم شیر غران | آهوی تتر به چین و جاپان
(خشمناک ۱۲ — مخفف تاتار ۱۲)

امروز به عدل تو جهاندار | بر آمیزش کنند رفتار

شیر آئینه دار در تتار است | آئینه پرست زنگبار است
(مطیع ۱۲ — ای محکوم ۱۲)

داری بجهان به زیب تزئین | مرسوم کرم تواسے نو آئین
(رسومات سما)

در سلطنت تو شد بهر جا | دار و کده و رباط برپا
(ای شفاخانه ۱۲ — ای پل ۱۲)

از فرهنگ و کیاست تو | قایم به جهان ریاست تو

ختم است چه سان برین ریاست | تدبیر تمدن و سیاست
(انتظام شهر نمودن ۱۲)

از فتح تواتر و توالی | افریقه دون خورده گوشمالی
(پی در پی ۱۲)

ظلم است دوان ز صولت تو | خوش اهل دول ز دولت تو
(جمع دولت ۱۲)

در معرکت نه مثل و مانند | من گفتم و عاقلان بدانند

زین ذره که چرخ تا دم صور	خورشید دهد به ذره ها نور
کنگره ۱۲	
بادا نام تو ای جهان بان	چون مهر و مه بخلق تابان

ستایش فرخنده بنیاد حضرت ولی نعمت زمن جناب نظام حیدرآباد دکن دام ملکه

روزے رفتم ز گردش دون	بیچاره ز شهر خویش بیرون
رخ کرده نهان ز یار و اغیار	تنها و بدل هجوم افکار
از پیش نظر وطن چو بگذشت	کردم گذرے بدامن دشت
آن دشتے هست گل بدامن	کهسار شگفته رنگ گلشن
	مانند ۱۲
در دامانست گرگ خون نوش	خوابیده خوشتن بره در آغوش
	ضمیر منفصل ۱۲ ای بچه گوسفند ۱۲
باخویش نفسی گرفته یکسر	آسایش چون کنار مادر

هم بادهٔ گرگ شیر داده | در دامن نهاده

هم گرگ خبیث و بچه در بر (بود ۱۲) | با آمیزش چو شیر و شکر

ما را عجبی بیاده پیش | این گرگ خبیث و بچه خویش

گفا خزدم چه تراش خائی (بیهوده ۱۲) | امنیت از عدل پادشائی

یاران نبی که جمله چارند | در چار جهت کفیل کارند

چون پیروشان قدم کشادند (رفتند ۱۲) | مصر و روم و عجم کشادند (ای فتح کردند ۱۲)

از شاه نجف خلیفه افتاد (ای گردید ۱۲) | محبوب علی به حیدرآباد

در طالع آن سعید جاوید | عدل کسری تمیز جمشید

در حسب عطای آن گهر بار | یک قطره شناس بحر ذخار

زین روی شدست آن نجاشی (او عدل و بخشش ۱۲) | مصئون ز حوادث زمانه (نگاه داشته شده ۱۲)

هنگام عطا ترازو از سنگ | صد کوه طلا شمرده پا سنگ

شهر آباد و آن خزانهٔ معمور | عالی رتبت حضور پر نور

والاحشم است و صاحب تاج | زیب تخت است و زینت تاج

نی هیچ عادل او بهر کیف | اهل قلم است و مالک سیف

مقابل ۱۲ — بهر حال ۱۲ — اهل سیف ۱۲

خود را برسان تو بی کشش و پیچ | گیسو گره و ز دل غم و رنج

مقوله خرد ۱۲

کان روشن دل کریم عالیست | کیوان رفعت حریم عالیست

کلام فاعلت ۱۲ — تا این جا مقوله خرد ۱۲

چون این سخنم ز هوشم آمد | خوش بد مضمون بگوشم آمد

ای پذیرا شد ۱۲

افتان خیزان ز راه هردم | خود را بدر شهی رساندم

از راه شرف سپهر پیوند | دیدم حرم خوش خداوند

به اعتبار رفعت ۱۲

قاصر آمد نگر ازین بام | تیر نظر و کمند اوهام

تشبیه موکد ۱۲ — جمع وهم ۱۲

این منزل رشک ماه و خورشید | بیت الشرفست و جان امید

یعنی حرم عالی ۱۲

شهرے زیبا چو عید نوروز | شام غربا چو صبح فیروز

جمع غریب ۱۲ — فرخنده ۱۲

خلقی دیدم عمیم اخلاق | بوی عطر از شمیم اخلاق

اهل شهر اند بسکه خورسند | خادم مخدوم در شکرخند

زین خنده شده زمین شکربار | از گرد یانست کوچه گلزار

هر سمت زمین حیدرآباد | از زهره جبین چو شهر نوشاد

ای شاه دکن خدیو ذیشان | هند و دکنت مطیع فرمان

زیباست تو به طرزه مرغوب | ازهی الدین خطاب محبوب

در عهد تو شده فراهم | عالم فاضل حکیم باهم

در سایهٔ دولت تو مادام | هر اهل شرف گرفته آرام

در سلسلهٔ تو منتظم هست | زیب اورنگ ای زبردست

خوش آمده سنت اکرم الناس | تریاق ده سلیم املاس

شاغل گوید ای سعد اکبر | نسر واقع و نسر طایر

بر تاج شهی نثار گردد — قربانت بار بار گردد

تو باعث رونق جهانی — باشی به جهان به کامرانی

دربارگه عظیم ذیشان — شاغل مرهون لطف و احسان

شکر افشانی خامهٔ عجایب آثار بمدح ممدوح زمان جناب الحاج محمد عبد الشکور پادشاه خان بهادر شاکر سفیر روم خلد الله ملکه

ای خامه بیا دم روانی — کن نجم سپند خوش بیانی

باعین کمال چشم بد دور — شد عبد شکور فیض معمور

همشیر شده به نیک فالی — صبح امید و باب عالی

(متحد شده ۱۲) (در مجمع ۱۲)

آن صاحب جاه و شایق دین — در حلم و وقار کوه تمکین

جوید پیوسته میر امجد — اذکار احد به مدح احمد

(صحیح ذکر ۱۲)

در طالع سعد میرزاده | ابواب شرف به رخ گشاده
دارد به حصول حسن تقدیر | از ربع سلم رسوم جاگیر
پیش بیاد اون ۱۲
بسپرده بدست آن خجسته | خود نفس کرم کلید وسته
تعلق اضافت ۱۲
از دست وسیت چون گلستان | مغز کرم شگفته سامان
بے وقفه نهاده دست انور | در کام سؤال لقمهٔ زر
حق کرده عطا بعالم پاک | حسن آداب و عقل و ادراک
اخلاق ستوده خداوند | عنبر بار است و عطر پیوند
الطافش بحر در در آغوش | اخلاق عمیم چشمهٔ نوش
گفتارش گشته شهد بے نیش | خوش ذایقه هم مصالح اندیش
اندر روی صفاوشان فطرت | آن شهد فتاده جان فطرت
پر چشمهٔ نوش با لطافت | موجی دل دارد از نظافت

این صفت است بزم پر نور ... شمع طبعش تجلی طور

بین مشرب پاک آن یگانه ... ورد دیر مدرس زمانه

الحق سخنانش گشته مرغوب ... رشک عسل است و جان یعسوب

(نام بادشاه زنبور عسل ۱۲)

ای جان سرور و معز راحت ... ای رونق وجه جود و همت

(از جامه برون شدم ز شادی ... بیدل بودم تو دل بدادی)

کردی بخدا چه مایه احسان ... شکر تو کنیم از دل و جان

زین شکر کند شکر پدیدار ... ای کان ملاحت این نمکخوار

(کنایه از ممدوح ۱۲)

چون شیر و شکر شده فراهم ... شکر نمک تو شکر باهم

هم سفره شدند و هم دلاویز ... آن شکر شکر و این نمک نیز

فی الاصل لذیذ و هر دو خوشتر ... شکر ز نمک نمک ز شکر

تا زندگی از درت نگردم ... سر داری چون سرت نگردم

تو هم از راه مهربانی ... آقای کسیم بخوانی

(آقای کسی اینجا یعنی ضمیر متکلم یعنی از آقای من ۱۲)

در ظل همای رشک افلاک / غمناک شده بسی فرحناک

شاغل گردیده بنده پرور / محتاج ظل فیض گستر

شد باج ستان بظل زیبا / نخل بخت ز نخل طوبا

خوش جمع نموده فیض آثار / بخت سامان نیکوئی بار

دارد چو حنا بدین نکوئی / بخت سبز تو سرخ روئی

ای ابن امیر امیر دوران / پشت صف بسته سود نشان

زین شوکت و شان ز آن امیری / زیبا بتو خلعت سفیری

ذات تو متمم مکارم / مهر تو بنه خم دل مرا هم

باشد قصر خجسته مامن / از طلعت مدام روشن

بادا دو دور چرخ تا دیر / این چشم و چراغ روشنی گیر

این بیضهٔ چرخ لاجوردی / تا باشد در جهان نوردی

خندان باشد بهار شاکر
مرغ دل من نثار شاکر

پر نور بود سرای مخدوم
جانم بادا فدای مخدوم

جسم بدخواه لاابالی
پامال سگان زبد سگالی

در مدح عالی جناب فیض انتمای الحاج محمد عبد العزیز بادشاه صاحب عزیز مصر سخا دام عزته

ای خامه بجو طریق احسن
در مدح عزیز نیک ما من

شد حکم روان بجمله سامان
در مصر شرف عزیز دوران

پرورده بحسن صورتش خوب
این پیر فلک بسان یعقوب

یکدل شده نسبت و فرنگی
طفل رومی و دایهٔ زنگی

دارد ز کرم عزیز دوران
هم قلب سلیم و دست نعمان

کرده است عطا به میر موصوف — خوش دست کرم کریم معروف

شد قلب عزیز مصر عزت — شکل آئینه پاک طینت

گنج خلقی نهاده در روی — مختوم ختام مشک بروی

(ای مانند ۱۲ — مهر کرده شده ۱۲ ازمهر ۱۲)

هر شاغل خویش مهربانست — گر سرکه جبین به خادمانست

گر فیض رسان مزاج دانی — شد سرکه جبین مضایقه نی

(بطریق تمثیل)

اخلاقش صرف انگبین است — گر سرکه قند سکنجبین است

اینست طریق چاره سازی — بهر صفرای مزاج بدطرازی

آن خالق مهر و کین مخلوق — هم چین سر جبین مخلوق

(عبد هم توفیق محذوف ۱۲)

داده به عزیز مهر آگین — قلب بی کین جبین بی چین

اعطاف عزیز و دست احسان — شد مرهم خاطر پریشان

یکدل شد و یک نهاد مألوف — منشاء عطا و طبع موصوف

(جای پیدا شدن و جای بودن ۱۲)

همم نشر شده بنام ذیجاه
ای شایع گشته ۱۲

منشور کرم به ماهی و ماه
ای فرمان ۱۲

اوقات عزیز با سعادت

مصروف مدام در عبادت

از چشمهٔ فیض لایزالی

تخمیر مگر سرشت عالی

ای صاحب جود والکرامت

داری تو روئیه سلامت

اوصاف تو اظهر من الشمس

اخلاق تو ابین من الامس

این ذات عزیز فیض بنیاد

یارب به نبی و آل امجاد
یا می استعانت ۱۲

بادا دایم به خوش سرانجام

گرگین منشان به چاه ناکام
گرگ منش معاندان ۱۲

ثناطراز بی مقبول خاص و عالم الحاج جناب عبد السلام بادشاه صاحب سلام دام دولته

ای خاسر سال به فال فرخ

این مژدهٔ خوش بال فرخ
مبهج ۱۲

تشریف سخا برنگ حاتم | بر عبد سلام شد مسلم
ذات عبد السلام ذیشان | شد وجه سلامتی احسان
محبوب جہانست قاف تا قاف | آن جان سخا ز مہر و الطاف
ریحان ریاض خاندانست | شمع روشن بہ دودمانست
در جیب عطا و جود اکرم | شد مایہ تنگ محیط اعظم
خوش حوصلہ اش گہر پیدا | امساک بحار ہم ہویدا
آن پشت و پناہ خلق بیتاب | این چین بہ جبین بحر زتاب
پیش دست چنین گہر بار | خر مہرہ شمار زر بہ خروار
با طبع چنین کریم اکرم | خود نفس کرامت است خرم
صد درجہ فزون بخلق نامید | خط کفش از خطوط خورشید
آن دست کرم بدین نشانی | بزرہ علمے بذر رفشانی

خلعت ۱۲ ای مثل حاتم ۱۲ · جمع لطف ۱۲ · خاندان ۱۲ · سبزه ۱۲ جسم روشنه · قلب اضافت ۱۲ · ای حوصله ممدوح ۱۲ · بخل ۱۲ جمع بحر ۱۲ · ای ممدوح ۱۲ · ای بحار · شبیه گوهر ۱۲ · ذات ۱۲ سخاوت ۱۲ · تا زشعاع ۱۲

بندی دلها ز روی احسان
صیت کرم تو نیک فرجام
درگوش جهان چو گوشواره
بس خلق و عطا و فهم و ادراک
سر بخش نموده وقف ذاتت
با آل و عیال شاد و خوشکام
صفهای معاندان بذات

ای صیف زمان کریم دوران
پیهان زروز هند تا شام
آن صیت فتد به خوش نظاره
چون لطف ازل بعالم پاک
بر خلق دو کون کرده قسمت
باشی بجهان تو نیک فرجام
در خواب عدم روند تا رات

توصیف میمنت با نوش جناب عبدالقدوس بادشاه صاحب

دام شوکته

ای خامه بیاز راه محمود | از بهر ثنای معدن جود
آن منبع جود و کان فطرت، | پی برده سوی جهان فطرت
آن مایهٔ سود و کان اخلاق | شد مغز شعور جان اخلاق
بر خویش و بیگانه پاسبانست | بر نفس شریه حکمرانست
با رنج کسان شریک و پیوند | کس نی بخدا چنین خداوند
در راحت و رنج خانواده | خورسند و شریک امیرزاده
شبها بهمه یار و اغیار | هشیار نشسته بخت بیدار
گر طبع کریم تاب گیرد | زین سان آرام و خواب گیرد
چشمش بست هنوز در شکرخواب | در حال نموده خواب بر خواب
آن تکیه گه امید عالم | بر سور کسانست شاد و خرم
کارے چو بود به بعد مشرقین | دستش گیرد بطرفة العین

بانفرض فتد گره به تقدیر — واکرده همین به ظفر تدبیر

زین روهستند شاد و خوش کام — احباب امیر نیک فرجام

بخشد زر سرخ مهر کردار — از دست و زبان فیض آثار

بافیض چنین به ربع مسکون — شد دست و زبان فرات و جیحون

از رفق خمیر آب و گل شان — بحرین مراد دست و دل شان

در دست کسان بحسب مقصود — زین بحرین است جوهر سود

ای جان کرم به ذات تو شاد — قدسی نفسی تو پاک بنیاد

سلطان جهان کاردانی — سرچشمهٔ فیض و مهربانی

اینک بزبان مهر و ماهی — عبدالقدوس پادشاهی

اندر کف تست بحر صولت — مرجان مراد و دُرّ دولت

ای محذوف ۱۲

بابرگ سخاشدست یکسر — نخل قد تو سایه گستر

در دهر شده بفرع زیبا | آن سایه فگن بپایه طوبی

ای نخل قد ۱۲

هم سایه دست و ر یمینت | ای کان یسار بس یمینت

ای امداد اعانت ۱۲ — ای تونگر ۱۲

پیوسته شد از بهار جاوید | با بیخ حصول شاخ امید

شاخش بامید بار و ر باد | بیخش بحصول سبز تر باد

ثنای رهنمای اقلیم عزت و جاه الحاج جناب عبدالهادی صاحب بادشاه دام حشمته

گوای قلم خجسته کردار | ز آن سرو روان فیض آثار

ای نخل ریاض جان همت | ای هادی ره روان همت

روید چه بهار باغ دلها | از مقدم تو گل تمنا

از آمدنت به سیر گلشن | گلهاش گرفته زر بدامن

گل بانگ زنند مرغ گلزار — هر سوست فضای فرحت آثار

ابواب فرح گشاده تقدیر — ای زیب چمن بیا چه تأخیر

گشته ذات تو مزرع جود — جویند خلایق از تو بهبود

از بس سخن تو نیک رفتار — گوهر بارست و هم شکربار

بین سبز قبای جامه زیبا — اسوار شود به باد پیما

شان ممدوح ۱۲ — کنایه از اسپ ۱۲

آن ساطی تازی زمانه — نشنیده صدای تازیانه

اسپ خوش رفتار ۱۲

وا دی چو عنان ز دست بیباک — در دم جستی حجاب افلاک

ای پرده ۱۲

دارد سر کوب باد رفتار — رقص ناهید و چرخ پری وار

زهره ۱۲

حالیکه به برقع آن سمندست — گوئی که پری به شیشه بندست

دارد زپی رکاب داری — این ترک فلک امیدواری

ای مریخ ۱۲

پیوسته بهم شدند و یکدل — فتراک اش و صید جان شاغل

[illegible marginal notes]

ای عقده کشای بند دشوار — در ظل برادران هشیار

داری از فیض رب عالم — ناخن بندی بکار اعظم

ای اصل اصول رنگ عشرت — ای آب رخ سرور و بهجت

زیب از تو گرفته سرفرازی — زیبنده تست تکیه تازی

یکران فلک جنیبه ات باد — دوران بقا قعیده ات باد

بادا تا دور مهر پرنور — این خانه دولت از تو معمور

ای مایه جود و شادمانی — باشی بجهان بکامرانی

دارین بتو خجسته بادا — بدخواه تو خوار و خسته بادا

گیرد از فیض فضل بیچون — رنگ تو بهار روز افزون

توصیف تاج نامدار جناب حضرت

قادر محی الدجب نبضا داماد ملک التجار مرحوم معه صاحبزاده عالیپور دام عظمتهما

ای طبع رسا بجو رسائی
در وصف یکی بجوش ادائی

افلاک خجل ز رفعت وی
طی گشته نثار همت وی

(ای حاتم طی ۱۲)

دارد نقدی به عهد موجود
ز اخلاق گرامی مخزن جود

احداث کرم بطبع ذیشان
داده به قدم قدیم الاحسان

در هر لفافش گشته مثبت
از بس شرف جهی ز نسبت

پس دارد مایه ترحم
زین نسبت با شرف تقدم

گیرد نه فراز کوه رفعت
در دام همای اوج دولت

(از هند و روم ۱۲)

او تاجر هند و روم و چین است
اسمش قادر محی این است

زیبد گویم اگر بصد جان … داما و سخن سنجی دوران

ای سایه لطف و مهر گستر … داری چه زبان فیض پرور

ارزان تبو راستی قلمدار … رفتار تست همچو گفتار

رایت به فلاح و خیر هر باب … مضمر به ضمیر صلح احباب

(پنهان و پوشیده)

با جنگ سگال ننگ جوئی … ای صلح منش فرشته خوئی

(ای فرشته خو هستی)

زین جوهر صلح و خوش بیانی … شیرازه جمع خاندانی

از طینت پاک و هوشمندی … مرکوز دلت خدا پسندی

زین طینت پاک و حسن سامان … جمهور خلایق از تو شادان

اینک چو فلک کلید ارزاق … در دل بنداشن عبد رزاق

حلم و سخن است شهد آمیز … عین چشم از حیامت لبریز

حلمست و ثار زیو قاران … دارند حیا و فا شعاران

جوید پیوسته قرب یزدان | فرخنده روش خجسته سامان
زان خنده جبین نور پیدا | آثار سعادتش هویدا
تا شام و سحر بود به پیوند | بارے ز مشیت خداوند
شام شان باد صبح پرنور | صبح دشمن چو لیل دیجور

محمدت کریم لبیب جناب الحاج شیخ احمد صاحب خطیب
داماد جناب ملک التجار مرحوم

ای خامهٔ من زبان کشائی | احرام ثناش بسته آئی
در کعبهٔ سر حق سرمد | گویند خطیب شیخ احمد
این محور چرخ زرفشانست | هم قطب زمان خطیب ماست
میران ز درش خطاب جویند | اقطاب خطیب قدس گویند

خوش ساخته مهبط عظیمش (ای مهبط عظیم حرم) ‌‌ هر اهل شرف در حریمش

شد انمله های شیخ احمد (ای انگشتان ۱۲) ‌‌ تقبیل گهی (بوسه گاه ۱۲) به رنگ اسود (باشد ۱۲)

الطاف عمیم کرده ظاهر ‌‌ آن رکن اعاظم و اکابر

اقطاع ضمیر رشک فرخار ‌‌ تفریح نما شگفته گلزار

کردند به طینتش فراهم ‌‌ خاک عرفات و آب زمزم

سرسبز شود ریاض مفهوم ‌‌ از فیض قدوم شیخ مخدوم

عالی فطرت بلند همت ‌‌ سامی صولت ملک طبیعت

همصورت خور رخش ضیاپاش ‌‌ چشم بدخواه همچو خفاش

با زینت و فر و نیک آمال ‌‌ باشد بجهان بسنی صد سال

بیان حسن اخلاق عالیمناقب جناب حکیم الحاج

عبدالعزیز صاحب داماد ملک التجار مرحوم

ای خامه بیا ز راه حکمت	شو همدم عز و جاه حکمت
توصیف عزیز ذی حشم کن	از روی ادب ز سر قلم کن
ابرو پیوسته بر رخ مه	شمشیر دهد جواب شمشیر
مرغوب روش شده همه تن	گفتار خوش و طریق احسن
فرزانه روش عجب خاطر	بس جمع نموده خلق عاطر
نادیده بدور دهر شاغل	طرز و روش چنین شمایل
فرخنده شیم بصد لطافت	گسترده بساط مهر و رافت
از رای منیر و دل منور	داماد سعید و سعد اکبر
اینک بفلک چو مه درخشان	تنویر سعادت از جبین شان

ای جان سخن نکو شمایل
ای عبد عزیز خوش خصایل

من هیچ مدان چه مدح جویم
وز کوتهی زبان چه گویم

ای مخزن جود و کامرانی
در فکر ارسطوی زمانی

با آل و عیال و زنگ و رونق
باشی تو بظل رافت حق

تعریف کرم دستور جناب عبد القدوس صاحب تخلص نجف ساکن و بلیو داماد ملک التجار مرحوم

آمد بطراز جان معنی
نقاش قلم بطرح زیبا

شد گرم بیان تصور چند
در مدح شفیق خلق پیوند

آن موجد خلق و حسن آئین
ممتاز جهان به عز و تمکین

گنجینهٔ انگبین لطافت
خوش رو خوش خنده خوش ظرافت

واردهٔ عطا و حسن اکرام
عبد القدوس ابو الکرم نام

پرورده کرم ز آب تابش
بین دست و دل جناب اکرم
آن پیش دل چنین سخی کف
دریای محیط و جوش خام است
ای جان کرم به حسن گفتار
وا گشته بروت باب ہمت
نے دست تو قرار درزد
نخل قدمت به برگ دل شاد

پیں گشته ابوالکرم خطابش
دریای محیط و بحر اعظم
دریای محیط گوئی اجوف
زین دریا فیض خاص و عام است
کبها تو آب زندگی بار
مرہون ایادی تو سنت
ہنگام عطا چو بید لرزد
پربار بود به آل و اولاد

گهر ریزی خامه در مدحت نوّد منزل جناب
عبد السبحان صاحب متخلص دل دادا ملک التجار

زین جا خامه شتاب دارد ‏ رخ سوی فلک جناب دارد

آن خلق ستوده کان تهذیب ‏ جسم خلق است و جان تهذیب

مصروف حرز جان اعلی ‏ تسبیح مسبحان اعلی

زنجیر وفاست طرز رفتار ‏ معیار محبت است گفتار

نقد زر دل عیار کامل ‏ اخلاص منش تخلص دل

این شیوهٔ تست عبد سبحان ‏ گردن بندی به بند احسان

گسترده دام دل شکاری ‏ جان بیدل دلم تو داری

تخلص ذکی ۱۲

خلقت بجهان دوست کامی ‏ دو اسپه رود به تیز گامی

بین طالع تو به خوش نصیبی ‏ ماند به تقاطع صلیبی

ای مرهم زخم سینه چاکان ‏ تسکین ضمیر دردناکان

این رشتهٔ عمر تو صد سال ‏ بادا بعیال و آل خوش حال

لب کشائی کلک اعجاز نشان بمدح جناب حکیم غلام محمد مقیم صاحب عرف میاںجان

چون خامهٔ من زبان کشاید
اعجاز مسیح می نماید

در محمدتِ طبیبِ حاذق
شد یار موافق و مصادق

اشراقین از رواق آیند
اندر صفتش زبان کشایند

مشائین اندگشته حیران
از تجربه اش درین بیابان

هر لحظه نموده بے حجابے
تا تیر گیا از و خطابے

آهوی کمال در کمندش
بقراط حکیم نسخه بندش

بنشستن بہ طریق رسم و قانون
زانوی ادب زند فلاطون

از پرتوِ شمع رای و تدبیر
لقمان حکیم روشنی گیر

...ین پ...

چون دست نهد بنبض کاهل — دستش گیرد شفاء عاجل

صید امراض جسم انسان — در دام علاج اوست پیچان

باشد بفلک چو ماه گیرد — گر کوه بود چو کاه گیرد

معجون لب شسته طبع ذیشان — زاعجاز مسیح و آب حیوان

ای نبض شناس جان حکمت — ای جوهر ذات کان حکمت

ثابت ز تو معنی حکیم است — نام تو محمد مقیم است

جسم اند همه طبیب دوران — بی شبهه توئی درین میان جان

آن ابن سخی به ارتصاصی — وارد به حکیم اختصاصی

زین رو دانای خلق نوس — شد خاص خلف عبد قدوس

ای مرهم زخم سینه ریشان — ای معجزه مسیح ذیشان

باد انام تو تا دم صور | چون دست کلیم و شعلهٔ طور

گهر ریزی خامهٔ بیان کرد از تحسین اطوار حاجی جوهر صفا و وفا شعار

گوای قلم خجسته کردار | زان جوهر سود و نیک رفتار
ای جوهر سود و کان اخلاص | وی جسم شعور و جان اخلاص
هر صبح و مسا بکار مخدوم | بودی همه تن مطیع محکوم
خود بود سعید فیض آثار | از روی مواسات پدروار
هم داشت سعید فیروزت | منظور نظر بمهر و رافت
چهر نکیه شده ز قبله حاصل | کردی ز ان جهر جهر به دل
شکر نکیه بیابی از خداوند | ای مومن خلوص پیوند

ای بسته خنان نشست جوهر | وندان بشکن هزار گوهر

بستی تو میان جانفشان بر | چو هر واری چو اصل گوهر

ای خوش منش خجسته بنیاد | باشی بجهان بخاطر شاد

تو راست روی برغم اعدا

ای خاتمه ات بخیر بادا

تمت

١٣٠٩

قطعات تاریخ بنیعد نامہ

ایمان جناب مولوی تحمل حسین صاحب داماد نواب انتظام الملک بہادر

پرنس آف ارکات مرحوم

زہے این مثنوی شاغل با	چہ گوہر ہا کہ در سلک بیان سفت
دل ایمان پئے سالش بہ منقوط	کلام شاغل طبع آزما گفت

بادشاہ جناب قادر بادشاہ صاحب ابن حاجی محمد قاسم صاحب

تاجر متوطن وانمباڑی

وہ چہ نظم با صفا تصنیف کرد	ذی لیاقت شاغل نیکو خصال
ثابت از انوار مضمونش شدہ	نیر نظم ست بر اوج کمال
لفظ لفظش میکند تسخیر دل	نقطہ نقطہ ہمدم سحر حلال

[illegible]

از لب اخلاص سالش باد خواه
گفت عمدہ مثنوی بے مثال
١٣٠٩

[illegible] جلوہ سخن

خاقانی را بخوش بیانی
الحق کہ مقلدے کم آمد
طرز خاص سخن طرازیش
بر شاغل ما مسلم آمد
بر دعوی ما سعید نامہ
بنگر کہ دلیل محکم آمد
تصنیفش را بہ سال تاریخ
نظم مقبول عالم آمد
١٣٠٩

خورشید جناب حاجی حافظ خورشید احمد صاحب
داماد جناب نواب عظیم جاہ بہادر مرحوم پرنس آف ارکاٹ

ہوئی جب مثنوی شاغل کی مطبوع
زباں نیک بیں با طرز خوش حال
اشارہ کر کے اس کا نے سر خورشید
کہا مرغوب دل بنگ کہاں سال

شریف جناب خواجہ شاہ محمد صادق الحسینی الحسنی چشتی

حبذا طلعت این نظم سعید
حرف حرفش ہمہ لعل گہر است

طلب جوہری فکر شریف
سال گنجینۂ فضل و ہنر است

صفی جناب مولوی امام الدین شریف صاحب

الحمد للّٰہ رب العالمین والصلوٰۃ والسلام
علیٰ محمد وعلیٰ اٰلہٖ واصحابہٖ اجمعین

اے دل کہ بحمد و شکر باری
شوقے بکمال ذوق داری

حمدے چو حمائل گہر دار
شکرے چو سفر جل شکر دار

آن حمد کہ نیست غایت آنرا
آن شکر کہ نے نہایت آنرا

در بارہ اش از برای تقریر
وز بہر بیان زر روی تحریر

بکشای زبان و خامہ بردار
زین ہر دو چمن و گل بسردار

یعنی که بگوی حمد او راست | کو خوان کرم بشکر آراست
یا بد همه حمد تا باو راه | شکرش کردیم شکر لله
او حامد و احمد است محمود | کز خلق وجود اوست مقصود
فرموده بوصفش ایزد پاک | لولاک لما خلقت الافلاک
چون حمد به نعت کرده ضم | از قلب به مدح یک معظم
بشتاب که عین مطلب این است | بین چشم تو گر مآل بین است
آن جوهر معدن سعادت | یعنی که سخاوت و عبادت
ذاتیست وجود وجود را جان | دریای محیط فضل و احسان
فیضش به تمام جزو کل عام | میر التجار روم تا شام
دریادل حق پسند ذاکر | حاجی عبدالشکور شاکر
بر چرخ جمال و حسن ماه است | بر تخت جلال پادشاه است

خوش گشته لقب باو مسلّم — از روز ازل سعید عالم

از درگه شاه روم ذیشان — در ملک دکن سفیر سلطان

گسترده زخوان به خان خود دام (مخفف خانه) — دارد چون من هزار خدّام

مرغان دل جهان شکارش — صیاد سپهر باز دارش

زانجمله ملازمان خدمت — حاضر باشان دار دولت

یک خادم خاص مرد عاقل — چون نام خودش بعلم شاغل

مشغول وظایف دعایش — مصروف ستایش و ثنایش

خادم نه که یار همنشینے — نزدیک حضور دور بینے

استاد معلمے به تحقیق — بر صاحبزادگان اتالیق

بنگاشته مثنوی بمدحش — معنی دلچسپ و لفظ دلکش

بنهاده بصفحه سوده خامه — نام نامی سعید نامه

اشعارش جمله بهتر و خوب — انداز سخن همه خوش اسلوب

ترتیب همه بحسن ترکیب — ترکیب همه بنظم ترتیب

مدح پدر و برادرانش — شد زیب عبارت و بیانش

گشته اسما و رونق آگین — زینت ده نظم رشک پروین

با دولت و جاه بارک الله — با جاه و حق تبارک الله

بر نام حبیب مثنوی روح — این مدحت و بر جناب ممدوح

القصه چو ختم گشته تصنیف — در سعد زمان بحسن تالیف

پس بنده صفی که تا بمدت — در محفل صحبت و مودت

بوده زمی ولاش سرخوش — بر سفره نعمتش نمک چش

بر چید رسیده بار تاریخ — بنشانده نهال فکر تا بیخ

سالش که چو نام بود مسعود — شد نظم سعید منبع جود

عدل جناب غلام نبی صاحب نائب متولی مسجد والاجاهی انوری

مست گشتم بگفته شاغل	که فزاید نشاط روحانی
از سر انبساط سالش عدل	گفت جام شراب خاقانی
	۱ ۳ ۰ ۹

فریاد۔ جناب قاضی مولوی احتشام الدین صاحب مرادآبادی

بمدح بادشاهان طرفه نظمے	که هر هر شعر او دریست شهوار
بگوشم گفت ای فریاد هاتف	بتاریخش ثنای اہل ایثار
	۱ ۳ ۰ ۹

ولہ

چون زحنا تست تعریف کریم	داخل حسنات شد شاغل از و
تو هم ای فریاد در تاریخ او	مثنوی مجمع الحسنات گو
	۱ ۳ ۰ ۹

ولہ

سخن دلکش و بهار آگین	طرفه گلها به باغ نظم شگفت

یافت ممدوح قدردان شاغل | مثنوی لایق العنایت گفت

قطبی جناب سلک خواجہ صاحب قطب الدین صاحب خلف جناب خواجہ حسن محمد بادشاہ صاحب مرحوم از خواجہ زادگان خانوادۂ نقشبندیہ خجندی نشاوند

مصنف مولداً مدراس وطناً حیدرآباد

خوشا ساعت نیک وقت طرب | ز شاغل تخلص معلم لقب
ہمانا کتابیکہ تصنیف کرد | بحالش بود دائما فضل رب
چو قطبی بفکر سنش بود گفت | سروش فلک ای چہ داری عجب
بکن فوق در نام ہر حرف گو | زہی جام جمشید علم ادب

ولہ

تصنیف شد کتابے از صاحب کرم | یعنے عزیز دلہا ہم سید معظم
ہر لفظ موج علم و ہر صفحہ بحر معنی | شیرازۂ کتابش ہے سال اختتامم

جام جم است بنگر ہر بیت مصرع او
ریزد شکر حروفش بر برگ گل چو شبنم

قطبی چو سیر کردی بحر علم رفتی
آخر بگو چہ دیدی خوش چشمہ دان بگفتم
۱۳۰۹

همت۔ جناب غلام دستگیر صاحب مدراسی

ہنگام سعید نامۂ خوب
شاغل کہ نوشتہ در سفتہ

الفاظ خوش و معانیش خوب
گردا زرہ سوق نظم رفتہ

خوش گوی درین زمانہ مثلش
دیدہ نہ کسے نہ کس شنفتہ

پاکیزہ کلام با نزاکت
لطفے تہ ہر سخن نہفتہ

سالش ہمت بجا و زیبا
خوب است سعید نامہ گفتہ
۱۳۰۹

بشیر۔ جناب منشی محمد عبد العزیز صاحب مقیم سینت تہامس مونٹ فرنگی کندہ

مطبوع شد چو زیبا نظم سعید نامہ
بشگفت دل ز طرز حسن بیان شاغل

کردم بشیر فکر سال سعید اینک
تاریخ عیش شد گلستان شاغل
۱۸۹۲

غلط نامهٔ مسدّس هندی

صفحه	سطر	غلط	صحیح
۸	۳	عهد مین جهکے	سایه مین جهکے
۸	۳	موجب	تابع
۸	۴	او تها لاشه	جنازه اٹها
۹	۱	همه دلبستگان	سر عقیدت شعار
۹	۲	پیش مرکوب رفته رکیب بود	پیش مرکب پیاده راکب بود
۱۰	۸	عالی اسم	فیض نسیم
۱۱	۴	محض	فقط
۱۲	۴	جب	اُس
۱۲	۵	دین پرور	فیض گستر

غلط نامهٔ سعید نامه

صفحه	سطر	غلط	صحیح
۵	۷	به نفس منتصم خلاق معانی	به نفس مستعصم یکتای زمانه
۶	۱	گفتا به چنین	فرمود چنین
۳۲	۷	آسمان جهان شکوه	آسمان شکوه
۳۸	۹	وخار	زخار
۴۲	۸	اخلاق عمیم	اشفاق عمیم
۵۴	۱	گلذار	گلزار
۵۷		فرخنده روش	فرخنده جبین
۶۶	۵	به بیدیم از مرد	که دیدیم از مرد

الحمد لله که این نامهٔ عنبرین شمامه المسمی به سعید نامه بحسن اهتمام کارپردازان مطبع ... حضرت مدراس
بتاریخ غرهٔ رجب المرجب سنه ۱۲۰۹ هجری حلیهٔ طبع در بر کشیده کتبه سید احمد غفر الله